

JESENIČAN ŽE LETA 1954 VISOKO NA POBOČJIH DAULAGIRIJA

PRVI SLOVENSKI HIMALAJEC – 2

DINKO BERTONCELJ

V prejšnji številki Planinskega vestnika smo začeli objavljati reportažo jeseniškega rojaka **Dinka Bertoncija** o njegovem sodelovanju v argentinski odpravi na Daulagiri leta 1954. Bertoncij je o svojem himalajskem podvigu napisal tudi knjigo, o kateri pa v matični domovini do zdaj uradno nismo smeli nič vedeti, saj je sodila v tako imenovano emigrantsko literaturo. Seveda sodi Bertoncijevo plezanje na Daulagiri, kjer je bil med najuspešnejšimi člani odprave, prav tako v zgodovino slovenskega gorništvaja kot 40-letno delovanje Slovenskega planinskega društva v Bariločah v Argentini, o čemer do zdaj uradno tudi nismo smeli prav veliko vedeti. –

odpravah smrtna žetev mnogo večja, saj umre na 100 000 ljudi kar 3000 alpinistov. To kajpada ni niti usoda niti poslovno tveganje, ampak dogodek, ki se mu je mogoče izogniti. Že samo zaradi tega je »vsak mrlič v gorah en mrtev preveč«. Toda četudi bi šlo za poslovno tveganje, je treba poudariti, da na nobenem drugem športnem področju precejšnje lastnih zmognosti in sposobnosti nima tako pošastnih in katastrofalnih posledic s smrtnim izidom kot pri alpinizmu.

Vendar se tisto, kar velja za največje višine na območju osemstisočakov, pravzaprav začne že na višinah med 2000 in 3000 metri, kjer je odsvit smrtnega mraka seveda močno zmanjšan. V višinah nad 3000 metri že lahko pride do razmeroma hudih motenj pri koncentraciji, zmognostih razmišljanja in hitrega odločanja. Nad 4500 metri nastopijo neobčutljivost in dremavost, navdušenje, prividi in motnje mišičnih koordinacij. V takih primerih imajo sodni medicinci seveda karseda težavno delo, če pride do nesreče in morajo odločiti: ali je šlo za nesrečo, ali je bila smrt posledica naravnega vzroka, ali je šlo za umor, ali je bila nesreča posledica tega, da soplezalci ponesrečenemu niso pravočasno nudili pomoči, ali pa je šlo pred nesrečo za telesno poškodbo. Seveda je na koncu koncev tudi oprema lahko vzrok za nesrečo v gorah, saj so nekateri priložnostni plezalci in siceršnji gorniki včasih opremljeni tako, kot so bili gorniki v srednjem veku, kot se je izrazil eden od udeležencev kongresa.

Vedno več ljudi hodi po gorah, pleza, turno smuča, hodi na trekinge ali se udeležuje odprav, saj to smatrajo za svoje športno udejstvovanje. Tudi zaradi tega so na omenjenem kongresu razmeroma veliko razpravljali o »delno še nepojasnjenih vzročnih komponentah dogodkov, ki so pripeljali do tega, da je prišlo do nesreče«. Pravzaprav so bila ta vprašanja v središču pozornosti tega kongresa.

(Salzburger Nachrichten)

Objavljamo še drugi del Bertoncijeve reportaže o vzponu na Daulagiri leta 1954, ki so nam jo poslali rojaki iz Argentine. (Op. ur.)

Stisnjen v šotoru sem prebil noč skupaj s **Pacom** in zdelo se mi je, da imam nataknjena dva kosa ledu na koncu svojih nog. **Magnani** in **Watzl** sta spala zunaj v **Zdarskyjevi** vreči. Temperatura je ponoči padla verjetno na kakih 35 stopinj pod ničlo. 31. maja zjutraj sem zaman poskušal obuditi življenje v svojih zmrznjenih nogah. Medtem sta se **Ibañez** in **Watzl** vzpela kakih 30 metrov višje, da bi si ogledala greben, po katerem naj bi šla naša nadaljnja pot. Po švicarskih navedbah smo računali, da je višina grebena kakih 8000 metrov, pot na vrh pa naj bi bila od tod razmeroma lahka. Vendar je bilo v resnici čisto drugače. Višino tabora VII je bilo mogoče oceniti kvečjemu na 7600 metrov, raje še kakšnih sto metrov manj, greben pa je bil podoben stolpom Catedrala v Bariločah in je bil našpikan s kamnitimi možici velikih višin in izmer. V teh višinah je tak greben popolnoma neprehoden.

Ker so se izjalovili vsi moji napor, da bi si ogled noge, sem sklenil sestopiti. Spremljali so me šerpe **Gyalgen**, **Pasang Phu Tarke** in **Pemba Phu Tarke**, od katerih je imel prvi zmrznjene roke. Paco mi je dal nálog, naj začno izpraznjevati nižja taborišča. Monsun je bil blizu in vedeli smo, da bomo izgubili edino priložnost, če nam ne uspe doseči vrha v prvem poskusu.

Preden sem sestopil, sem Watzlu izročil križ, slovensko zastavico, zastavico Slovenskega planinskega društva v Argentini in Tončkovo sliko s prošnjo, da vse to pusti na najvišji točki, ki bi jo dosegel. Watzl je naročilo zvesto izpolnil.

V enem samem poldnevu sva prišla z Gyalgenom iz VII. v IV. tabor, medtem ko sta druga dva šerpi ostala v taboru VI. Trpel sem kot še nikoli, toda moral sem dati vse od sebe, da bi prišel še isti dan do zdravnika. Kljub tabletam pervitina so naju moči kmalu zapustile. Gyalgen mi je pogosto padel v kakšno špranjo in ko sva nazadnje čisto po sreči naletela na taborišče IV, se mi je zdelo, da ne bi mogel napraviti niti koraka več.

Tako se je zame osebno končal naskok na Daulagiri. Ostal sem do 4. junija v taborišču IV in zdravnik me je neogoval z neverjetno skrbnostjo in brezmejnimi požrtvovanjem. **Godoy** me je spremljal pri nadaljnjem sestopanju do taborišča I. Hodil sem sicer zelo težko, a prišel sem.

SUNEK PROTI VRHU IN UMIK

Medtem se je na vrhnem grebenu odigravalo zadnje poglavje našega vzpona. Dne 2. junija so **Watzl**, **Pasang**, **Magnani** in **Ang Nyima** ob 9. uri zjutraj odšli na ogled, s seboj pa so vzeli

le najnujnejše. Greben stolpov so obšli po policah južne stene. Premagali so tehnične težave, ki se jih je v takih višinah dotlej le redkokdo lotil (samo **Buhl** navaja podobne težave na krajnem grebenu Nanga Parbata). Po **Welzenbachovi** lestvici je ta vzpon približno tretje stopnje s prehodi v četrto. Vreme je bilo ugodno, brez vetra, in vrh po tej smeri dosegljiv. Telesno so se počutili še dovolj krepke in sklenili so se povzpeti na vrh, ne da bi se prej vrnili v taborišče VII.

Ob 5. uri popoldne so dosegli višino 8000 metrov, spet na grebenu, in sicer na mestu, od koder bi bilo mogoče brez večjih težav opraviti vzpon do vrha po ledu in snegu. Watzl se je vzpel še na 20 metrov visoko ledeno steno, ki sta jo obrobjala dva skalna stolpa, odtod pa je bil po lahki strmini prost pogled do vrha. Presodil je, da bi bil od tod vrh dosegljiv v dveh urah in pol. Ker pa je bila ura že razmeroma pozna, je ta zadnji del poti odložil na prihodnji dan.

Bili so brez spalnih vreč, pa so bivač skopali kar v led ob stolpu in prenočili v ledeni votlini. Noge so vtaknili v nahrbtnike ter uporabili en čevljev za sedež, drugega pa za naslonjalo. Watzl je imel dozo konzerviranega mleka – in to je bila vsa hrana za štiri može. Prepričanje, da jim dan nakloni zmago, je pomagalo tešiti lakoto in prenašati mraz.

Toda ko so ob zori zlezli iz votline, so ugotovili, da je ponoči zapadlo pol metra svežega snega. Watzl je pomislil na police v južni steni, ki so sedaj zametene. Presodil je, da se bosta predvideni dve uri in pol vzpona do vrha raztegnili v svežem snegu na štiri, pet, morda še več ur. V spomin si je priklical še posledice ponovnega prenočevanja v zasilenem bivaku brez spalnih vreč, brez hrane in ob telesni izčrpanosti. Zato je nemudoma odredil umik. V votlini je v skalno steno zabil klin in nanj privezal križ in konzervno škatlo s Tončkovo sliko, zastavicama in koščkom papirja z njihovimi imeni.

NESREČNI VODJA ODPRAVE

Povratek je pokazal, da je bila odločitev pravilna. Vse police so bile pokrite s svežim snegom in plezanje je postalo skrajno težavno. Pri plezanju so se volnene rokavice naglo izrabile in plezalci so dobili hude zmrzline na prstih. Na nekem mestu je Ang Nyima padel 30 metrov v globino in se grdo potolkel, čeprav ga je njegov tovariš v navezi ujel na vrvi in tako preprečil še hujšo nesrečo.

Kolikšna je telesna odpornost teh ljudi, priča dejstvo, da je Ang Nyima sestopal s počeno lobanjo, z globoko rano na čelu in s polomljenimi rebri, le za silo obvezan in okrepljen z dvema tabletama pervitina in injekcijo pantomine. Prenos ranjenca je po teh pobočjih in strminah, kjer ni možno spuščanje z vrvjo, povsem nemogoče.

Na nekem mestu v višini 7800 metrov sta že pred nesrečo Watzl in Ang Nyima z zadnjimi rezervami moči dvakrat pripravila spuščanje z dvojno vrvjo, vsakokrat po 50 metrov. Verjetno jih je prav ta samotrska vrv rešila in bi brez nje

ne obvladali te strmine. Celoten umik je trajal 14 ur – poprej pa vzpon le osem ur. V taborišču VII je to čelno skupino ob devetih zvečer sprejel Paco s toplim čajem.

Naslednji dan sta Watzl in Pasang spuščala ranjenega Ang Nyimo proti šestici. Paco ni mogel najti svojih derez, ki jih je verjetno zamelel sneg zunaj šotora in se je z Magnanijem zelo previdno spuščal do taborišča VI. Tam je vodja odprave odločil, da izmučena skupina ne sme še nadalje sestopati na tak način, predvsem še, ker so se spominjali, da so v prejšnji švicarski odpravi zdrsnili prav v tej strmini trije šerpe 300 metrov navzdol in samo po čudežu ostali brez hujših poškodb. Ibañez je naročil, naj mu pošljejo dereze in je ostal sam v taborišču VI. Nikomur ni omenil, da ima zmrzline na nogah, saj je vedel, da bi ga utrjeni tovariši na noben način ne mogli spraviti navzdol.

Prva skupina, ki je odšla Pacu na pomoč iz taborišča V, je štela štiri može; v njej so bili **Grajales**, **Busquets** in dva šerpi. Grajales je na poti zbolel in Busquets mu je moral pomagati pri sestopu. Šerpi sta prišla v taborišča VI in videla, da Ibañez ne more več hoditi; toda ker se zaradi jezikovnih težav niso mogli sporazumeti, sta Pacu pustila dereze, sama pa sta se vrnila.

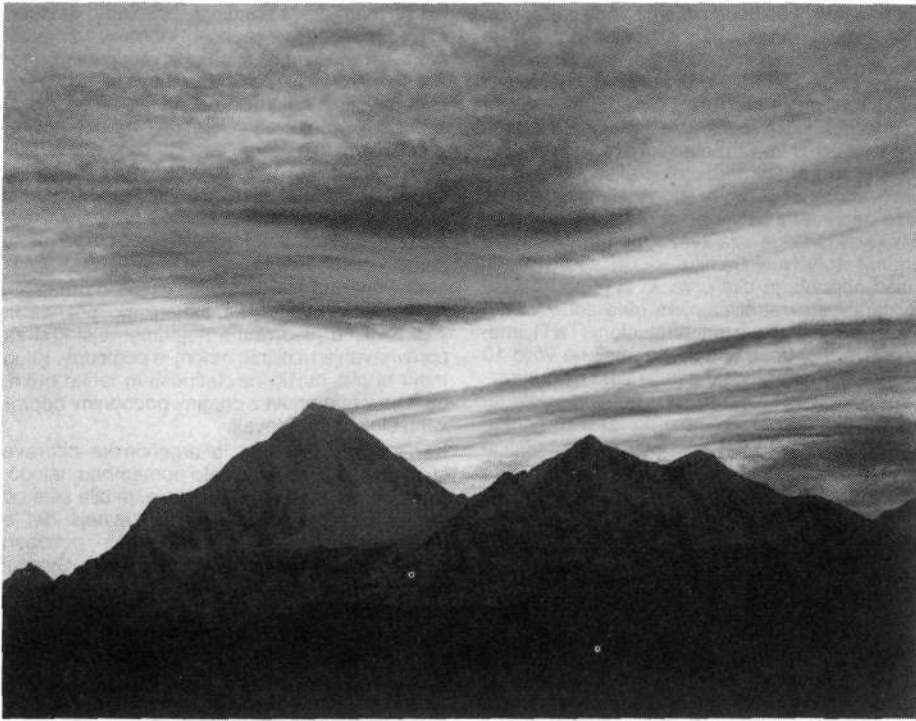
Ko so iz taborišča IV opazili, da se šerpi vračata sama, so nemudoma odrinili zdravnik, Busquets, Godoy in dva šerpi. Vsem skupaj je uspelo spraviti vodjo odprave, povitega v njegovo spalnno vrečo, do taborišča IV. Prenos je bil skrajno naporen in ker so ponoči zgrešili taborišče V, so morali prenočevati v snežni votlini. Šele 9. junija so lahko Ibañezu nudili pravo zdravniško nego v zasilni ambulanti v taborišču IV. Obe nogi je imel zmrznjeni do kolen.

ŽALOSTNA VRNITEV

Povratek je bil zelo žalosten. Skoraj vsi sahibi in številni šerpe so utrpeli zmrzline različnih stopenj. Ang Nyima je bil v slabi koži. Pemi so močno zmrzline noge. Watzl, Magnani in jaz smo tudi komaj hodili. Toda najslabše od vseh je šlo Pacu. Kuliji so spletili neke vrste košare iz bambusa in v njih na ramah prenašali najhujšega ranjenca po strmih, komaj vidnih stezah, po gozdovih in vzpetinah ter prek naraslih rek. Monsunski viharji, ki so nas zajeli nekaj dni zatem, ko smo izpraznili višinska taborišča, so še povečali naše težave. Vsako popoldne je dež lil kot za stavo. Sestopili smo kljub izčrpanosti in obolenjem zelo hitro. Zavedali smo se, da moramo zmagati v tekmi z naraščajočimi vodami, ker nas bo sicer naraslo vodovje zajelo v past. V nižini sta nas v dolinah mučili vročina in vlaga.

Kljub temu se je na pohodu stanje bolnikov neprestano izboljševalo, le naš vodja je vedno bolj slabel kljub vsem naporom zdravnika, ki se skoraj ni premaknil od njega. Dne 23. junija je bil Paco v vasi Beni že brez zavesti. **Dr. Ruiz Beramendi** je moral že med pohodom opraviti prve amputacije.

Dne 27. junija smo prišli v Pokaro. Osebe angleške bolnišnice je pomagalo našemu

Daulagiri, ko se poslavlja dan: plameni sonca na oblakah naznanjajo ledeno himalajsko noč

zdravniku in opravili so še druge potrebne operacije.

Potem smo se ločili. Zdravnik in Iñarra sta spremljala Ibañeza v Katmandu. Dne 1. julija zjutraj pa nas je obiskal guverner Pokare in nam sporočil, da so se dnevi trpljenja za našega vodjo in tovariša končali. Novica nas je globoko pretresla.

Zadnje poglavje odprave, to je prevoz osebja in prtljage iz Indije v Argentino, je bila že bolj naloga prevoznih družb kot nas samih. Obiskali smo Katmandu, kjer smo se seznanili z **Hillaryjem** in z novozelandskimi alpinisti. Nepalske oblasti ter različne evropske in ameriške diplomatske misije so tekmovala med seboj v izrednem gostoljubju. V Argentino smo odpotovali posamič, kot so pač dopuščala razpoložljiva mesta v letalih. Vrnil sem se med prvimi in 6. avgusta ponovno pozdravil svoje drage patagonske gore, odete v veličasten zimski plašč.

TEHNIČNE OPAZKE

Če kritično presojava našo odpravo, lahko pohvalimo dobro organizacijo in temeljito pripravo v materialnem smislu. Oprema je bila dobra – z redkimi izjemami. Tako mislim, da so bili naši višinski čevlji (tjulenjeva koža) slabši kot so angleški, ker so se izkazali kot preveč neprepustni. To je verjetno povzročilo nekaj zmrzlin. Šotori (izotermični iz najlona) niso zdržali dežja. V višinah je to vseeno, ker tam

nikdar ne dežuje, v dolinah pa je močno neprijetno, če si neprestano moker. V višinah smo nosili dvojne anorake iz najlona, duvet jopiče (oboje francoski izdelek) ter vetrne jopiča in hlače iz duveta domače izdelave. Uporabljali smo francoske dvojne spalne vreče iz najlona in duveta ter domače gumijaste zračne blazine.

Dobro so se obnesle francoske najlonske vrvi s premerom 10 mm, posebno stometrška za spuščanje z dvojno vivjo. Skupno smo imeli 500 metrov vrvi. Raje kot izredno lahke francoske dereze iz duraluminija smo posebno v višinah uporabljali domače, sicer težje, a trdnjše, in sicer vrste »eckstein« z 12 konicami, ki so se izvrstno obnesle.

Petrolejski kuhalniki »volcán« in lonci na pritisk »marmicoc« so odlično delovali tudi v višini 6500 metrov. Višje (do 7500 metrov) pa so brezhibno goreli butanski kuhalniki, izdelani v Mendoza.

Nemške kisikove dihalne naprave odprte cirkulacije niso zadovoljevale. So 15 kilogramov težke in malce nerodne za upravljanje. Poleg tega je bila cirkulacija kisika za izredno težak teren Daulagirija od taborišča VI dalje prepočasna.

Arhitekt **Jorge Iñarra**, fotograf odprave, meni, da bi bil poleg objektivov 16, 25, 75 in 150 mm za filmsko kamero nujno potreben še en močnejši teleobjektiv za snemanje na večje daljave. Snemal je na film ferraniacolor 16 mm, 10/10° s kamero bolex-paillard H16. V višinah nad 3000 metrov je za film in fotografijo nujno potreben ultravijolični filter tako za barvni kot za črno-beli filmski trak. Pod 3000 metri je uporab-

ljal rumenico I ali II, ob pičem snegu pa oranžni filter. Kljub uporabi hidroskopskih praškov je nekaj eksponiranega materiala utrpelo okvare zaradi vlage. Zaradi nizkih temperatur je opustil mazanje filmske kamere. Za diapozitive 35 mm je dosegel boljše rezultate s filmom kodacrome kot z inverzivnim ferraniacolorjem.

Miguel Angel Gill, radiotelegrafist odprave, pa pravi, da so veliki oddajniki za Himalajo zaradi teže neprimerni. Bolje bi se obneslo več majhnih »walkie-talkie« za zvezo med taborišči in z ambulanto v New Delhiju.

Naša odprava je bila prva, ki si je po nasvetu Švicarjev z razstreljevanjem utrla pot v višino. Razstreljevali smo s trinitrotoluolom (TNT), imenovanim tudi trotil, ki smo ga imeli na voljo 10 kilogramov. Na površju zemlje smo najprej razstrelili okrog en kilogram TNT, potem pa polagali v nastale razpoke naboje po 20 do 30 dekagramov. Po eksploziji smo s cepini razmetali in ravnali zrahljano pobočje. Potrebni je bilo 28 eksplozij in tri dni trdega dela, da smo na strmeh pobočju pridobili prostorček za dva majhna šotora.

TRASIRANJE POTI NA VRH

Glede prehrane je **dr. Beramendi** mnenja, da bi v prihodnje kazalo zjutraj pripraviti v taborišču toplo kosilo in ga vzeti s seboj v termovki namesto mrzlih konzerv, ki sčasoma postanejo odvratne. V velikih višinah mora biti hrana tečna, a dovolj redka, da nadomesti veliko izhlapevanje vlage. Mi smo izdatneje zajtrkovali, ker je bilo na pohodu kosilo mrzlo in bolj pičlo. Poleg drugega so naše obroke v glavnem sestavljali in se dobro obnesli čaj, kava, mleko, čaj mate, rahlo alkoholna riževa pijača »čang«,

keksi, marmelada, pudingi, čokolada, sladkor, rižev prepečenec »mahci«, krompir, riž, jajca, konzervirano sadje, žitni kosmiči, slanina, mesne konzerve in podobno. Lovska sreča pa nam je včasih naklonila pravi kreolski asado. S seboj smo imeli tudi velike količine polenovke, ki je izborno teknila kulijem. Težko je bilo nasiti šerpe, ki so, kot rečeno, zelo ješčji. Zanimivo je, da so se kaj hitro privadili uživanju čaja mate. Dr. Beramendi priporoča prihodnjim odpravam majhno medeninasto pečico za peko kruha v matičnem taborišču.

Med člani odprave je včasih prišlo do majhnih nesoglasij. Povečini se prej nismo poznali in velike višine niso ravno najprimernejši kraj za poravnavanje različnih mnenj in pogledov. Kljub temu ni bilo hujših nevedčnosti in lahko trdim, da smo v primerjavi z drugimi podobnimi odpravami složno sodelovali.

Kar se tiče uspehov, je argentinska odprava kljub zli usodi izpolnila zelo pomembno nalogo. Smer, ki pelje na vrh Daulagirija, je bila šele od tedaj v celoti znana. Njen najtežavnejši del je vršni greben med 7700 in 8000 metri, poseben problem pa je postavitve taborišča VI. Švicarji so obstali kakšnih sto metrov pod grebenom, zato niso mogli pravilno presoditi možnosti, ki jih ponuja. Mi smo nadaljevali delo in začrtali nov del poti na ta osemstisočak, ki je tako težaven in tako vabljiv. Prihodnja odprava bo lahko dokončala delo in dosegla vrh, če ji bo sreča le malce naklonjena.

»Za pionirje ni zmage,« pišejo Ženevčani, ki so leta 1952 dvakrat poskusili priti na Everest z juga. Tudi **Hunt** je po uspehu poslal eno od prvih brzozjavk svojim predhodnikom, na njej pa so bile značilne besede: »Polovica zmage pritiče vam.«

ALPINISTIČNO POTEPAJNE PO JUŽNI AMERIKI

OD ACONCAGUE DO HUASCARANA

PAVLE KOZJEK

»Gore Cordillere Blance s svojimi nedostopnimi in stalno zasneženimi vrhovi dajejo popotniku vtis, kot da se na tem mestu srečujeta nebo in zemlja,« je pred dobrimi sto leti zapisal veliki raziskovalec perujskih Andov **Antonio Raimondi**. Tisto o nedostopnosti danes ne velja več tako zares, gore pa so še vedno čudovite kot tedaj in po lanskem obisku Peruja sem nestrno odšteval tedne in mesece do ponovnega snidenja.

Tik pred odhodom pa se je oglasil Peter s povabilom v južno steno Aconcague, ki se mu zares nisem mogel upreti: cilj je bil preveč vabljiv, pa tudi boljšega soplezalca za takšno steno bi glede na izkušnje iz El Capitana in Cerro Torreja težko našel. Toda plezanju v Peruju se vseeno nisem hotel odpovedati; moja pot po Južni Ameriki se je s tem le precej podaljšala in podražila, vendar mi je Peter velikodušno primaknil del svojih financ, name-

njenih za to odpravo, in me rešil takšnih problemov.

V Južno Ameriko sva priletela po različnih poteh in se srečala v Mendozi, mestu sonca in vina na argentinski strani Andov. Pri naših rojaki sva dobila prijetno bivališče in hiša družine **Bajda** je za nekaj časa postala najin drugi dom.

Toda lepo vreme naju je sililo k odhodu in kmalu sva bila na poti. Poletni dostop do Aconcague lahko opraviš v enem dnevu – in tudi nama je sprva lepo kazalo, čeprav junij v teh krajih pomeni začetek zime. Sneg se ni preveč prediral in najinih sto kilogramov hrane in opreme sva kilometer za kilometrom približevala podnožju zasnežene stene. Razmere pa so se naglo slabšale in drugega dne sva obtičala v globokem gnilem snegu nekje na polovici poti: zbolel sem za pljučnico, verjetno zaradi stalne mokrote v čevljih, in sanje o južni steni Aconcague so se končale pred začetkom. Naslednjih deset dni sem preživel v postelji; da se nisem